

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертацію
Лісойван Олени Валеріївни
«Реконструкція особистісних символів як умова подолання жінками
стану дезадаптації»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних
наук із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія; історія психології

Особливої актуальності сьогодні набуває розв'язання проблеми подолання стану дезадаптації у жінок, адже на сучасному етапі суспільно-політичного розвитку, який характеризується підвищенням напруження в українському середовищі, що зумовлює необхідність у пошуку засобів, які можуть сприяти подоланню стану дезадаптації. Проходження українського суспільства через низку криз, що пов'язані з військовими діями, економічною та суспільно-політичною нестабільністю зумовлює виникнення стану дезадаптації, зокрема у жінок. Це, безумовно, потребує винайдення та застосування психологічних засобів, які б сприяли подоланню стану дезадаптації у жінок. А реконструкція особистісних символів, таких, як застосування образної, візуальної, вербальної та колористичної реконструкції у роботі з жінками стають саме такими засобами. Сьогодні спостерігається дефіцит наукових досліджень із проблеми подолання стану дезадаптації жінок, тому, виходячи із необхідності відновлення адаптації жінки до постійних змін у суспільному середовищі, збереження якості її життя, слід зазначити, що актуальність дисертаційного дослідження Лісойван О.В. не викликає сумніву.

Тема дисертаційної роботи Лісойван О.В. є складовою наукових тем лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Соціальні діалоги у вимірах когнітивного спілкування» (2014-2018 рр., державний реєстраційний номер: 0113U002136) та «Науково-методичні підходи до конструювання комунікативних технологій врегулювання соціальних конфліктів» (2017-2019 рр., державний реєстраційний номер: 0117U000194).

Вивчення тексту дисертації Лісойван О.В., її автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що робота є

результатом реального дослідження автором реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації.

Логіку побудови теоретичної та практичної частини дослідження відображено в об'єкті, предметі, а також завданнях дослідження. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та можливість вирішення дослідницьких завдань.

За результатами теоретичного аналізу наукових джерел, у першому розділі дисертації, автором визначено основні підходи до дослідження проблеми подолання стану дезадаптації у жінок, які стосуються когнітивної, емоційної, поведінкової сфер особистості та її складові. Охарактеризовані різні засоби для його подолання, а саме різні види реконструкції особистісних символів: образну, візуальну, колористичну та вербальну, комплексне застосування яких сприяє подоланню стану дезадаптації у жінок. Важливим в роботі автора є наявність чітко структурованого розмежування виокремлених засобів реконструкції, до яких віднесено: образну реконструкцію особистісних символів, яка розуміється як процес пошуку і перетворення особистісних символічних смислів за допомогою символічних форм, вербальну – як реконструкцію особистісних символів за допомогою слів стосовно символічних зображень; візуальну – як реконструкцію особистісних символів за допомогою образів уяви; колористичну – як реконструкцію особистісних символів за допомогою кольору.

Вагомим внеском автора стала також сконструйована теоретична модель із застосування реконструкції особистісних символів, при цьому символ розглядається як універсальний мовний код, що сприяє виявленню і усвідомленню особистістю нових смислів у ході його реконструкції. Чітка теоретична операціоналізація категорії подолання стану дезадаптації жінок, що визначається науковцем як стан смислової невідповідності між символічними смислами та безпосереднім досвідом особистості, дала змогу обґрунтовано й адекватно щодо мети і завдань, побудувати емпіричне дослідження.

У другому розділі дисертації автор представляє програму емпіричного дослідження подолання стану дезадаптації у жінок за допомогою реконструкції особистісних символів, подає опис діагностичних методів, вибірки дослідження та представляє опис моделей образної, візуальної, вербальної та колористичної реконструкції, який визначає багатовимірність її застосування. За допомогою стандартизованих методик у ході кореляційного аналізу науковцем виявлено зв'язки між психологічними показниками жінок у стані дезадаптації та адаптації. Виявлено також особливості реконструкції респондентами особистісних символів із застосуванням різних її видів.

У третьому розділі апробовано коригувальну програму, спрямовану на подолання жінками стану дезадаптації із застосуванням реконструкції особистісних символів та обґрунтовано доцільність її застосування під час діагностичної та коригувальної роботи із жінками у стані дезадаптації. Слід відзначити чітку й логічну організацію науковцем практичної роботи із використанням моделей образної, візуальної, колористичної та вербальної реконструкцій з метою визначення психосемантичних маркерів подолання стану дезадаптації, а саме мовних кодів під час психологічного супроводу для ефективного подолання стану дезадаптації жінок.

Зазначимо важливість отриманих результатів під час застосування реконструкції особистісних символів через визначення варіативності мовних кодів жінок у стані дезадаптації, що представлені мережою кодів, а саме: усвідомлення власної ролі та ролі інших, зміна негативного сприйняття минулого, зміна моделі поведінки, спрямованість на самореалізацію, подолання негативних психологічних станів та усвідомлення їх причин, вихід із зони психологічного комфорту, розвиток впевненості у собі та власних діях. Заслуговує позитивної оцінки те, що дослідниця надає детальний опис трьох етапів застосування реконструкції особистісних символів жінками у стані дезадаптації, а саме: екстерналізації – розкриття смислів, що вказують на власні неусвідомлені психічні процеси у вигляді символів; трансформації – зміни смислів особистістю у процесі реконструкції символів, що відкриває простір

для змін; інтерналізації – усвідомлення нових смислів за допомогою сприйняття репрезентацій символічних образів. Аналіз отриманих результатів за допомогою методів математичної статистики, який переконливо представлений за допомогою таблиць і рисунків, дає підстави дослідниці стверджувати, що застосування реконструкції особистісних символів сприяє подоланню стану дезадаптації і є необхідною обставиною для правильної діагностики порушень і побудови корекційної роботи з жінками.

Результати емпіричного дослідження індивідуально-психологічних особливостей досліджуваних жінок відповідно до стану їх адаптації та дезадаптації було враховано дослідницею при розробці програми, спрямованої на коригування когнітивної, емоційної та поведінкової сфер особистості, яка також представлена у третьому розділі роботи.

Достовірність результатів дослідження забезпечувалася теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, адекватністю використаних методик, меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного і якісного аналізу емпіричних даних, використанням методів математичної статистики.

На основі аналізу дисертації, автореферату та публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є самостійним завершеним дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичну та практичну значущість.

До найбільш істотних наукових результатів, які містяться в дисертації можна віднести:

- операціоналізацію поняття реконструкція особистісних символів та верифікацію її етапів; змісту образної, колористичної, вербальної та візуальної реконструкції особистісних символів та багатовимірності її застосування із врахуванням особливостей жінок у стані дезадаптації;
- розробку та апробацію моделі застосування реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації;
- визначення психосемантичних маркерів подолання стану дезадаптації жінок та їх варіативність, а саме мережу кодів.

Основні наукові здобутки дослідження Лісойван О.В. полягають в:

- конструюванні теоретичної моделі застосування реконструкції особистісних символів як умови подолання жінками стану дезадаптації;
- удосконаленні наукових уявлень про структуру стану дезадаптації та умов її подолання, а також особливостей жінок у стані дезадаптації та адаптації;
- окресленні потенційних умов подолання стану дезадаптації жінок за допомогою багатовимірного застосування реконструкції особистісних символів.

Дисертаційна робота має значення для науки і практики, адже її основні положення і висновки можуть використовуватися у діяльності працівників психологічних служб, викладачів вищих навчальних закладів та університетів при викладанні різних психологічних курсів. Розроблений методичний інструментарій може слугувати основою для діагностичної та коригувальної роботи з жінками у стані дезадаптації.

Зазначимо, що зміст автореферату і основних положень дисертації повністю ідентичні. Основні результати наукової роботи дисертанта відображено у 16 наукових публікаціях, із яких 6 статей – у виданнях, що включені до переліку фахових у галузі психології, 1 – в іноземних виданнях, 9 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Оцінюючи дисертаційну роботу Лісойван О.В. в цілому, позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання:

1. Слід відзначити, що автором вдало використано метод інтерпретації під час застосування реконструкції особистісних символів як умови подолання стану дезадаптації, що чітко окреслює та детально описує структурні компоненти, які розкривають особливості когнітивної, емоційної та поведінкової сфер особистості. Водночас, як нам здається, потребує чіткого розмежування приналежність окремих мовних кодів до визначених сфер особистості.

2. У дослідженні автор розкриває змістотворну та актуалізуючу функції символів, про те інші функції символів доцільно було б розглянути більш

детально, адже їх визначення могло б більш змістовно розкрити структурно-функціональні характеристики особистісних символів.

3. На наш погляд доцільно було б розподілити загальну вибірку досліджуваних, яка складає від 18 до 45 років на більш дрібні вікові категорії, оскільки кожній віковій категорії можуть бути притаманні свої особливості стану дезадаптації.

4. На наш погляд, при описі коригувальної програми, бажано більш детально описати застосування кожного психологічного інструменту, який спрямовано на подолання стану дезадаптації у жінок, адже це може бути корисним при використанні діагностичної та корекційної програми у практичній роботі.

Втім, позначені недоліки не знижують загальної позитивної оцінки даного дослідження.

У цілому дисертаційна робота **«Реконструкція особистісних символів як умова подолання жінками стану дезадаптації»**, відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор **Лісойван Олена Валеріївна** заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія; історія психології.

Доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри практичної психології
Української інженерно-педагогічної академії

О.Є.Фальова